

Henryk Stawniak

"Wyznaniowa forma zawarcia małżeństwa cywilnego", Artur Mezglewski, Anna Tunia, Warszawa 2007 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 50/3-4, 328-331

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

prawne wewnątrz rodziny dominikańskiej, a także poddał wnikliwej krytyce wszelkie próby utożsamiania rodziny dominikańskiej z Zakonem Kaznodziejskim. Jego zdaniem zachowanie tożsamości każdej z grup tworzących tę rodzinę, staje się niezbędnym warunkiem ich istnienia i działania. Recenzowana praca posiada też duże znaczenie praktyczne, ponieważ z pewnością będzie ona wielce przydatna dla innych instytutów zakonnych, które przeszły podobną drogę ewolucji i borykają się nadal z wieloma problemami dotyczącymi określenia statusu prawnego wierznych świeckich duchowo z nimi powiązanych. Należy też zaznaczyć, że wykładnia poszczególnych zagadnień zasługuje również na pozytywną ocenę. Autor dobrze zrealizował swoje zamierzenia badawcze. Lekturę tego interesującego opracowania można więc zalecić nie tylko kanonistom, lecz także wszystkim innym zainteresowanym problematyką zakonną, zwłaszcza osobom pełniącym różne funkcje w zarządach instytutów zakonnych i ich jednostek.

ks. Józef Wroceński SCJ

Artur Mezglewski, Anna Tunia, *Wyznaniowa forma zawarcia małżeństwa cywilnego*, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2007, ss. 227

Autorzy interesującego opracowania monograficznego to wykładowcy prawa wyznaniowego na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Ich przygotowanie merytoryczne pozwala mieć nadzieję na fachowość publikacji. Prezentowana monografia, jak wynika z przedmowy, jest systematycznym wykładem oraz krytycznym opracowaniem obowiązujących przepisów dotyczących wyznaniowej formy zawarcia małżeństwa cywilnego. Aspiruje do opracowania krytycznego, starannie odmierzając w poszczególnych kwestiach, jak bardzo rozwiązania są odległe od ideału (s. IX). Z niedowierzaniem czyta się takie wprowadzenie do lektury. Czyżby były niedokładności, luki i wadliwości aktów prawnych, które dotyczą tak ważnej dziedziny życia osób, państwa i wspólnot wyznaniowych?

Praca składa się z dziesięciu rozdziałów, wstępu i wniosków końcowych oraz wykazu skrótów i bibliografii prawniczej. Wśród niej znajdują się akty prawne powszechnie obowiązujące, orzecznictwo, akty prawne i dokumenty związków wyznaniowych oraz dość liczna literatura. Autorzy korzystają, jak pokazuje spis publikacji, z opracowań wybitnych specjalistów, co też podnosi wartość książki. Na końcu publikacji zamieszczono indeks rzeczowy, który niewątpliwie ułatwia szukanie niektórych kwestii szczegółowych. Należy zauważyć staranną szatę graficzną i fakt, że książkę wydało znane i cenione wydawnictwo prawnicze C. H. Beck.

Po zarysie historycznym dotyczącym formy zawarcia małżeństwa w II RP i Polsce Ludowej (rozd. I), autorzy przybliżają przepisy wprowadzające wyznaniową formę zawarcia małżeństwa (II), by następnie ustosunkować się do kwestii małżeństwa wyznaniowego w kontekście jego skutków cywilnych (III). Kolejnym problemem jest ustalenie pojęcia 'duchownego' w ustawach wyznaniowych, według prawa o aktach stanu cywilnego i w KRiO (IV), a także ustalenie przesłanek koniecznych i konstytutywnych zaistnienia małżeństwa cywilnego (V). Czynności poprzedzające i samo zawarcie małżeństwa to przedmiot kolejnych rozdziałów (VI i VII). Dalsze treści rozważań stanowią: przekazanie przez duchownego zaświadczenia o zawartym małżeństwie do USC (VIII) i sporządzenie akty małżeństwa przez kierownika USC (IX). Wreszcie problematyka odpowiedzialności za uchybienia związane z zawarciem małżeństwa (X) zamyka systematyczny wykład podjęty przez autorów.

Zasygnalizowane wyżej tytuły treści publikacji pozwalają dostrzec jej logiczny układ i całościowość podjętego tematu opracowania. Rozdziały książki wzajemnie się dopełniają, autorzy objaśniają obowiązujące przepisy a także krytycznie do nich się odnoszą. Poszczególne rozdziały – warto to podkreślić – zawierają ponadto cenne syntetyzujące podsumowania. W sumariach publikacji, ale nie tylko tutaj, znajdują się wskazówki do koniecznych zmian. Chodzi tu zarówno o zmiany *de lege lata*, jak i *de lege ferenda*.

Autorzy prezentowanego opracowania przedstawiają stanowiska poszczególnych uczonych w analizowanych zagadnieniach, niejednokrotnie z nimi polemizują i bardzo często zajmują własne stanowisko przedstawiając przy tym dość przekonujące argumenty. W niektórych kwestiach można się jednak z nimi nie zgodzić np. odnośnie do postulowanego rozwiązania kwestii o obowiązku pouczenia nupturientów o przepisach prawa polskiego dotyczących małżeństwa i jego skutków (s. 150-156), argumentując m. innymi, że 'duchowny nie jest osobą kompetentną do instruowania w przedmiocie zawarcia małżeństwa cywilnego i jego skutków (s. 222). Nie można też zgodzić się ze stwierdzeniem, że przepis nr 13 Instrukcji KEP z 22.10.1998 r. w powiązaniu z nr 11) – jako niewykonalny – nie wiąże zatem nupturientów. Stanowi on, że „proboszcz nie może załatwiać formalności związanych z zawarciem małżeństwa, jeżeli nie zostanie przedstawione ważne zaświadczenie kierownika urzędu stanu cywilnego” (s. 156n).

Dla czytelnika bardzo ważną warstwą opracowania jest możliwość poznania rozwiązań prawnych w poszczególnych kościołach wyznaniowych (o ile takie są). To pozwala czytelnikom dostrzec ich różnorodność oraz złożoność omawianej materii. Lektura dzieła umożliwia poznanie samej instytucji małżeństwa we wspólnotach wyznaniowych, przygotowania do niego i warstwy prawnej, która porządkuje małżeństwo. Autorzy publikacji umiejętnie wykorzystali akty prawne poszczegół-

nych kościołów pod określonym aspektem. Czytelnik przekonuje się o tym niezbi-
cie, że prawo Kościoła katolickiego najwszechstronniej ujmuje kwestię wyznani-
owej formy zawarcia małżeństwa cywilnego, a uregulowania konkordatowe w Pol-
sce, były zasadniczym impulsem do innych związków wyznaniowych. Ponadto akty
prawne wydane przez ustawodawcę polskiego w porozumieniu z innymi kościoła-
mi opierają się na rozwiązaniach wypracowanych z Kościołem katolickim.

Moje wcześniejsze niedowierzenie o niedokładności, lukach i wadliwości aktów
prawnych na podstawie przedmowy, niestety nie znajduje w książce zaprzeczenia.
Autorzy dzieła ukazali rzeczywiście cały szereg mankamentów obowiązujących re-
gulacji prawnych. Ich zdaniem najważniejszym błędem jest umiejscowienie jednej
z przesłanek koniecznych (chodzi o przesłankę udziału przy zawarciu małżeństwa
czynnika urzędowego tj. duchownego) poza obszarem prawa polskiego. Władze
cywilne nie tylko nie mają żadnego wpływu na ustalania katalogu osób, którzy
uprawnieni są do przyjmowania oświadczeń o zawarciu małżeństwa w formie wy-
znaniowej, ale też w praktyce nie stosują żadnych procedur weryfikacji o posiada-
niu przez nich kanonicznego upoważnienia. Drugim poważnym mankamentem
obowiązującej regulacji jest fakt, że oświadczenia woli o uzyskaniu skutków cywil-
nych nupturienci składają ustnie wobec duchownego oraz to, że prawodawca nie
ustalił rotty tych oświadczeń. Zupełnie niezrozumiała, zdaniem autorów pracy, jest
też praktyka odmawiania małżonkom prawa do występowania do kierownika USC
z wnioskiem o dokonanie rejestracji zawartego małżeństwa (s. 219).

Konsekwentnie autorzy postulują potrzebę zmian i przedstawiają ich konkret-
ne propozycje (s. 220-222). Ten fakt między innymi podnosi walor pracy, gdyż nie
poprzestaje się na krytyce, ale przedstawia się postulaty *de lege ferenda*. Niektóre
z nich wydają się co najmniej dyskusyjne, ale sama próba rozwiązania problemu,
a jeszcze wcześniej dostrzeżenie o jego istnieniu, zasługuje na podkreślenie.

Należy zgodzić się z założeniem autorów, że książka przydatna będzie wszyst-
kim zainteresowanym tą tematyką, w szczególności osobom duchownym oraz
urzędnikom stanu cywilnego. Pokazuje ona drobiazgowo uprawnienia zarówno
duchownych, jak i kierownika USC. Także napiętnuje się niektóre ich działania,
np. niedopuszczalność praktyki rejestrowania przez kierownika USC małżeństw
bez wiedzy małżonków na podstawie zaświadczenia, które dostarczone zostało
przez duchownego po terminie. Poza tym zwraca się uwagę na ich odpowiedzial-
ność za uchybienia związane z zawieraniem małżeństwa. Z uchybień duchownego
i kierownika USC mogą wynikać szkody np. z kosztami związanymi z ponownym
zawarciem małżeństwa cywilnego, cywilnego braku wspólnego opodatkowania,
braku możliwości ustawowego dziedziczenia itp. Obecnie odpowiedzialność za
szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu władzy publicznej została odpersonalizo-
wana i obciąża struktury, a nie osoby (wyrok TK z 4.12.2001 dotyczący art. 77 ust.

1 Konstytucji RP). W związku z tym odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez urzędnika USC ponosi „struktura” w ramach której działa. Podobnie także za niespełnienie obowiązków przez duchownego przy zawieraniu małżeństwa odpowiedzialność ponosi organ jednostki administracyjnej kościoła albo innego związku wyznaniowego, w którego imieniu działa duchowny (art. 417 §1 KC).

ks. Henryk Stawniak SDB

Marcin Bider, *Wydalenie fakultatywne z instytutu zakonnego według Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, ss. 246

Wydalenie z instytutu zakonnego jest przymusowym sposobem definitywnego opuszczenia instytutu, karnym wykluczeniem dokonany przez właściwego przełożonego, z przyczyn i w sposób przewidziany przez prawo. Instytuty zakonne, podobnie jak każda społeczność, posiadają prawo usuwania ze swego grona osób niepoprawnych i szkodliwych.

Już w początkach życia konsekrowanego wspólnotowego zainicjowanego przez św. Pachomiusza (†346), praktykowano wydalenie zakonnika ze wspólnoty ze względu na dobro pozostałych jej członków. Twórca życia cenobickiego (wspólnotowego) usunął cały pierwszy nowicjat (ok. 30 osób) powstającego zakonu, kiedy stwierdził, że nowicjusze nie chcą prowadzić życia wspólnego według jego idei, lecz skłaniają się ku indywidualizmowi właściwemu pustelnikom. Następnie, w czasie wizytacji założonej przez siebie wspólnoty, wydalili ok. 100 mnichów, widząc, że celibat jest dla nich zbyt trudny i że przyjęto ich przez pomyłkę.

Według obecnie obowiązujących norm Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. istnieją cztery sposoby wydalenia z instytutu zakonnego: wydalenie z mocy samego prawa, wydalenie obowiązkowe, wydalenie fakultatywne oraz natychmiastowe wydalenie z domu zakonnego.

W recenzowanej pozycji książkowej, która jest rozprawą doktorską napisaną i obronioną na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Autor podjął się opracowania trudnego zagadnienia wydalenia fakultatywnego i dokonał jego analizy w aspekcie przyczyn, procedury i skutków. Sama nazwa „fakultatywne”, nieobowiązkowe, wskazuje na fakt, że przy zaistnieniu określonych przyczyn, wydalenie zakonnika może nastąpić, ale nie zawsze jest ono konieczne. Stąd wynika trudność podjęcia właściwej decyzji przez odpowiedniego przełożonego. Z pewnością pewnej pomocy w tym względzie dostarczy lektura recenzowanej pozycji książkowej.